

Кулініч Оксана Андріївна,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки та бізнесу,
Андросова Тетяна Василівна,
канд. екон. наук, професор,
професор кафедри економіки та бізнесу,
Державний біотехнологічний університет. м. Харків.

ПОВЕДІНКОВА ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ: ВІД СВІТОВОЇ КРИЗИ ДО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Анотація. Обґрунтовано необхідність дослідження поведінкових особливостей економічних суб'єктів в умовах мінливого розвитку. Визначено тенденції розвитку поведінкової економіки на сучасному етапі. Проаналізовано поведінкові аспекти у нестабільному середовищі.

Ключові слова: економічна поведінка, криза, економічний розвиток, заощадження, інвестування.

В сучасних умовах найважливішим чинником економічного розвитку стає потенціал людини з її моделями поведінки. Формування соціально-психологічних якостей людського потенціалу може мати значний соціально-економічний ефект на загальний рівень економічного добробуту. Як доводить світовий досвід, розуміння поведінки людей приводить до розробки та впровадження нових інструментів економічної політики, які можуть виявитися більш ефективними у порівнянні із традиційними. Таким чином, поведінкова економічна теорія виступає інноваційним методом аналізу причин неефективності економічної політики, а розвиток різних сфер життєдіяльності людини на основі її ціннісних орієнтирів сприяє виробленню й обранню раціональних рішень в сферах суспільної діяльності [1].

Принципи поведінкової економічної теорії давно використовують на фондових та фінансових ринках ЄС, застосовують в політиці регіонального та місцевого розвитку в США. В Україні поведінкова економіка наразі перебуває в зародковому стані, чим і обумовлено наше дослідження щодо фінансово-економічної проблематики й адаптації державної політики. До того ж, до загальносвітової кризи в Україні додаються й інші чинники, зокрема, збройний конфлікт на сході країни. Всі ці фактори негативно вплинули на фінансову стабільність, спровокували зміну поведінкової активності, посилили диспропорції, тобто обмежили можливості зростання та розвитку територій нашої держави.

Перші ознаки економічної кризи, що були викликані пандемією, почали проявлятися у всіх сферах економіки вже навесні 2020 року. Виникла необхідність шукати відповіді на питання: «Як інвестиційні, фінансові, управлінські рішення, які приймають на різних щаблях влади, впливають на економіку, добробут громадян? Чи виправдані регуляторні обмеження?».

Сьогодні необхідно довести, що відновлення фінансової стабільності дасть змогу мінімізувати не лише негативні ризики та виклики, а й забезпечити сприйнятливість мінливої економіки до нових можливостей розвитку, повернути ці виклики на нашу користь, тобто дозволить скористатися кризою для відновлення економічного зростання.

Зарубіжні та вітчизняні науковці, дослідивши ключові чинники забезпечення фінансової стабільності, запропонувати сценарії та пропозиції виходу з кризи. Зокрема, проаналізували чинники збереження цінової стабільності, забезпечення стійкості публічних фінансів, залучення інвестицій та покращення бізнес-клімату, зменшення тінізації економіки, бюджетну безпеку тощо.

Особливої уваги набули дослідження різних моделей поведінки домогосподарств таких, як: споживча, інвестиційна, заощаджувальна. Упевнилися, що в умовах невизначеності приватні та зовнішні інвестори зайняли позицію вичікування і втрачають нагоду скористатися новими можливостями.

Серед узагальнення теоретичної бази, тестування гіпотези розвитку подій доцільним є обґрунтування подолання викликів, ризиків кризи та стимулювання економіки, яке з'ясує проблеми, що негативно вплинули на фінансову спроможність у країні, та пропонує шляхи виправлення ситуації.

Так, на основі опитування респондентів та аналізу чому люди мігрують та чим невдоволені, виявилось, що серед причин міграції основною є неможливість задовольнити потреби щодо умов праці та економічної безпеки. За даними ООН у «International Migrant Stock» кількість міжнародних мігрантів українського походження складає 11,5 % всього населення країни. Відповідно звіту Всесвітнього банку у 2020 році пандемія COVID-19 порушила всі форми мобільності людей, включаючи міжнародну міграцію. За прогнозами, до середини 2022 року пандемія, можливо, уповільнить кількість міжнародних мігрантів приблизно на два мільйони.

Крім того, пандемія приведе до зниження потоків грошових переказів в країні з низьким та середнім рівнем доходів на 14 % у порівнянні з рівнями до початку пандемії.

Сьогодні розвиток банківського вітчизняного ринку характеризується глибокою фінансово-економічною кризою, каталізатором якої стали анексія АР Крим та розгортання воєнних дій на сході держави, що спричинило напругу в банківському секторі. Як наслідок, населення відреагувало масовим зняттям своїх коштів з рахунків у банках і за рік банківська система України втратила майже третину депозитних вкладів.

До основних системних ризиків, реалізація яких негативно вплинула на економіку України, можна віднести: погіршення платоспроможності позичальників через зменшення доходів населення та збиткову діяльність багатьох підприємств, звуження ресурсної бази банків через значний вплив депозитів, проблеми з обслуговуванням таких валютних кредитів позичальниками, які не мають власної валютної виручки. Як результат, за

2015–2017 роки, більше ніж 90 банків було оголошено неплатоспроможними, ще 67 було ліквідовано [2].

Є обґрунтоване твердження, що під час кризи люди поведуться інакше, а ніж очікується з точки зору класичної економічної теорії, тобто нерационально і непередбачувано. Для науковців важливо скоригувати вплив психологічних, соціальних, емоційних факторів на економічні рішення.

В підтвердження ефектів поведінкової економіки та нерациональності людини в питаннях максимізації свого прибутку, приведемо ще одну тенденцію. Це постійне збільшення частки депозитів в іноземній валюті порівняно з національною, що ускладнює проблеми девальвації гривні. Замість пошуку нових шляхів інвестування в бізнес, населення схильне до отримання гарантованого «пасивного доходу» від банківських депозитів, навіть зважаючи на факт зменшення відсоткової ставки, яка не покриває й інфляційних збитків.

Таким чином, поведінкова економіка не є окремою сферою економічних досліджень, а є частиною всього наявного інструментарію [3]. На нашу думку, вона не може усунути класичні невдачі ринкової економіки, а є лише доповненням до традиційних інструментів, які на основі поведінкових мотивів більше підходять для усунення внутрішніх збоїв, щодо проблем ринкових невдач, де більш ефективним буде втручання на основі інструментів традиційної економіки, таких як: податки, субсидії тощо. Розуміння психології пояснює, дозволяє передбачити важливі закономірності людської поведінки [4]; може допомогти розробити ефективніші інструменти політики, з кращими результатами та вищою вірогідністю наслідків, що, в результаті, приведуть до економічного зростання.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Андросова Т.В., Кулініч О.А. *Соціологічні й маркетингові дослідження в поведінковій економіці*. Маркетинг XXI століття: виклики змін: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 8–10 жовтня 2020 р. Х.: ХДУХТ, 2020. С. 107-109.

2. Крикун В.А. *Теорія поведінкової економіки в дослідженні банківського ринку за роки незалежності*. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. URL: <http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/24-1-2017/6.pdf> (Дата звернення 8.11.2021р.)

3. Андросова Т., Кулініч О. *Поведінковий інструментарій наглядю в економічній політиці*. Socially competent management of corporations in a behavioral economy: *Collection of scientific papers*. European institute of further education, Podhájka, 2021. Chapter II. P. 74-76

4. Кулініч О.А. *Варіативність досліджень в поведінковій економіці*. Актуальні проблеми розвитку ресторанного, готельного та туристичного бізнесу в умовах світової інтеграції: досягнення та перспективи: II Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 19–20 вересня 2019 р. Харків – Варна: ХДУХТ, 2019. – С. 212-216